

עציץ שאינו נקוב בשביעית

ראשי פרקים

- א. תלישה מצרור בשבת
- ב. מלמול צרור ועציץ נקוב בשבת
 1. שיטת רש"י
 2. שיטת הרמב"ם
 3. הסברים לשיטת הרמב"ם
 4. דברי הבית יוסף
 5. כביאור שיטת הרמב"ם
 6. פסק השולחן ערוך
- ג. תלישה מעציץ בשבת
- ד. ביכורים מעציץ
 1. סוגיית הגמרא במנחות
 2. פסק הרמב"ם
- ה. ערלה בעציץ
 1. הנוטע בעציץ
 2. כרם הנוטע על גג
 3. טעם חיוב ערלה בעציץ
- ו. דינים שונים בגידולי עציץ שאינו נקוב
 1. הפרשת תרומות ומעשרות
 2. ברכת המוציא וברכת המזון
 3. ארבעת המינים
 4. דברי התוספות רי"ד

ז. שמיטה בתוך בית ובעציץ

1. שמיטה בתוך בית

2. שמיטה בעציץ

3. עציצים בחממות

ח. דיני עציץ שבכית או בגינה בשמיטה

ט. גידולי נוכרים

א. תלישה מצרור בשבת

”אמר ריש לקיש: צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בה, והתולש ממנה חייב חטאת” (שבת דף פא עמוד א). ופירש רש”י הטעם שמותר לקנח מפני שאין מתכוון לתלוש והלכה כרבי שמעון, אבל אם תלש ממנו במתכוון חייב, דמקום גידולו הוא, ואף על פי שהוא צרור ולא עפר.

בצרור קיימות שתי בעיות: אחת - עצם הטלטול, אם זה מוקצה שלא הוכן מערב שבת, אף על פי כן יהיה מותר מפני כבוד הבריות. בעיה שנייה - שרש”י רומז אליה - מאחר ועלו בו עשבים והם מחוברים אליו, הרי הוא מנתק אותם ממקום גידולם. ואף על פי שבדרך כלל תלישה או קצירה היא מהקרקע, אף על פי כן אם עוקר דבר ממקום גידולו חייב חטאת. והוא מטעם שאמרה הגמרא שם דף קז שאם עוקר כשות שגדל על קוצים חייב, וכן אם תולש עשבים שגדלו על אוזן הכלי חייב. וכלשון השולחן ערוך: ”עשבים שעלו על אוזן הכלי מלחות הכלי חשובים כמחוברים לקרקע והתולשן חייב” (אורח חיים סימן שלו סעיף ה). והגמרא מקשה (שם בדף קח): הרי הם חשובים כעציץ שלא נקוב, שאסור אבל אינו חייב, ותרצה הגמרא, ”התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה”. היינו, בעציץ אין לחייב מדין זריעה ותלישה כי אין דרך לזרוע בעציץ שאינו נקוב. אבל בכלי שעלו עשבים כן הוא הרגילות וזה גידולו, ולכן העוקרו חייב. ולפיכך רש”י לא ניתא לו לומר שהצרור הזה שעלו בו עשבים יהא דינו שונה מכלי שזה דרך גידולו, אולם אף על פי כן מותר לקנח בו - כי זה לא פסיק רישא, לא ודאי שייתלש על ידי קינוח, וכן הלכה כרבי שמעון דבר שאינו מתכוון. (עיין משנה ברורה סימן שיב סעיף קטן יב, ועיין כף החיים שם).

ב. מלטול צרור ועציץ נקוב בשבת

בצרור שעלו בו עשבים יש דבר נוסף, ולא מדין קינוח או חשש לתלישת העשבים אלא מדין תולש ונוטע. הגמרא שם בדף פא עמוד ב אומרת: אמר רב פפי משמע מדברי ריש לקיש שמותר לקנח בצרור שעלו בו עשבים. לפי זה מותר לטלטל בשבת פרפיסא - עציץ נקוב שיש בו זרע - ואין כאן תולש בזמן שמגביה אותו מן הקרקע, כשם שריש לקיש התיר לקנח בצרור שעלו בו עשבים ולא חושש שעצם ההגבהה הוא כעוקרם מגידולם. והגמרא אומרת שאין לדמות דין קינוח לסתם טלטול, כי בקינוח הקילו משום כבוד הבריות. (ועל זה רש"י ישאל - וכי משום שזה כבוד הבריות נתיר איסור דאורייתא).

והגמרא ממשיכה בדין הפרפיסא, היינו עציץ נקוב, ואומרת: "היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות מחייב משום תולש, היה מונח על גבי יתדות והניחו על גבי קרקע חייב משום נוטע". והסביר רש"י הטעם, שאם היה מונח על גבי קרקע והגביה אותו ושם אותו על גבי יתדות חייב מדין תולש, מפני שהוא מנתק אותו, כי "אינו נהנה שוב מריח הקרקע". וכן אם היה מונח על גבי יתדות, היינו מנותק מהקרקע על ידי אוויר בלבד, והניחו על הקרקע - חייב משום נוטע שהוא עתה נהנה מריח הקרקע.

1. שיטת רש"י

והוקשה לרש"י: למה אדם שמגביה את הפרפיסא ומניח אותה על גבי יתדות, היינו שיש עדין קשר אוויר בלי חציצה מהקרקע אל העציץ הנקוב, יהא חייב חטאת. ועוד: אם הוא איסור תורה - כיצד התיר ריש לקיש לעיל לקחת צרור שעלו בו עשבים ולקנח בו, וכי נתיר איסור כרת וסקילה משום כבוד הבריות. היינו, אף על פי שנתגבר על חשש תלישת העשב, הרי עצם הגבהתו מהקרקע בלבד הוי דין תולש עליו, שהגביהו ממקום גידולו.

ועל כן הסביר רש"י שמה שאמרה הגמרא חייב אין זה חיוב דאורייתא, אלא רק חיוב דרבנן, שנראה כתולש, כי הרי סוף סוף הוא יונק מהקרקע. (ברור הוא שלדעת רש"י אם הניחו על גבי בגדים הוי עוקר ממש, וחייב מהתורה, כמו שכתב הבית יוסף בסימן שלו.) ועל כן מאחר וכל האיסור של הגבהת הפרפיסא על גבי יתדות הוא מדרבנן, משום כבוד הבריות התירו לקנח בו. וכן סוברים התוספות באופן עקרוני כדעת רש"י, שעל גבי יתד הוא מדרבנן (עיין תוספות שם דיבור המתחיל והניחו).

2. שיטת הרמב"ם

אבל לא נראה כן מדברי הרמב"ם, שפסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ד: "גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מהארץ והניחה על גבי יתדות חייב משום תולש, היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע".

משמע מדבריו שהחיוב הוא דאורייתא, וכן כתב המגיד משנה שהרמב"ם מפרש הגמרא חייב ממש ולא כמו שמפרש רש"י חייב מדרבנן. והסביר המגיד משנה שהרמב"ם לא הזכיר דין של קינות בצרור שעלו בו עשבים. ולדעתו אפשר לומר שמה שהתיר ריש לקיש לקנח בצרור שעלו בו עשבים היינו באופן שמתחילה היה מונח על גבי יתדות ומשם הוא לוקח ולשם הוא מחזיר, והרי שאינו עוקר ואינו נוטע.

היינו לסברת הרמב"ם הגבהה מהקרקע זה ניתוק מחיות העשב, ואף על פי שהונח על גבי יתד ואוויר בניהם זה נקרא תולש. כי אם הוא מונח על הקרקע, היניקה היא חזקה יותר, ובזמן שהוא גבוה מהקרקע כוח היניקה ממנה הוא קטן.

וכנראה שגם הכסף משנה מבין שהרמב"ם לא התיר קינות כשהוא עוקר על ידי הגבהה, וכל ההיתר בקינות הוא מחשש תלישת העשב, ומפני שאינו מתכוון ואין זה פסיק רישא. ועיין ללחם משנה שם, שגם הוא מסכים באופן עקרוני לסברת המגיד משנה, שהאיסור להגביה את הפרפיסא מהקרקע על גבי יתדות הוא מדאורייתא.

3. הסברים לשיטת הרמב"ם

ודוחק לחלק בסברת הרמב"ם בין אם מגביה עציץ נקוב מקרקע על יתד, שזה איסור דאורייתא, לבין אם מגביה כלי שעלה עליו עשב מקרקע או צרור שעלו בו עשבים, שאין בהגבהה מדין תולש. ועיין לקהילת יעקב מה שכתב בזה. ועיין לאור שמח שם שדעתו לחלק בין גבשושית של עפר או עציץ נקוב, שאסור להניחו על גבי יתד, לבין צרור שעלו בו עשבים, שהוא מנותק מהקרקע, שמותר. ודוחק, דאם כן למה לא כתה הרמב"ם חידוש שצרור שעלו בו עשבים מותר לקנח. ואילו בפרק כו הלכה ה כתב שמותר לקנח בצרור ולא כתב אפילו שעלו בו עשבים.

וכן יש לעיין בסברת מרכבת המשנה לחלק בין אם הניח על גבי יתדות זמן רב ובין אם נמצא בידו לקינות שאין זה עוקר. וגם עליו נשאל למה השמיט הרמב"ם את דין צרור שעלו בו עשבים שזה חידוש גדול.

4. דברי הבית יוסף

ועיין לבית יוסף סימן שיב שכתב על מה שכתב הטור, שצורר שעלו בו עשבים מותר לקנח בו ולא חיישינן שמא יתלוש, שלדעת הרמב"ם אסור אלא אם כן היה מונח מראש על גבי יתדות, כי לדעת הרמב"ם הגבהה מקרקע היא כתלישה.

וכן כתב הבית יוסף בסימן שלו מחלוקת בין רש"י ובין הרמב"ם בהגבהה, שלדעת רש"י מדרבנן, והסביר הגהות אשרי טעמו של רש"י שאף על פי שהוא מונח על גבי יתדות "יונק מן הקרקע קצת". [ומה שכתב "הלכך מדאורייתא אין חייב משום תולש ומשום נוטע" הכוונה שבהגבהה על היתד או בהורדה ממנו "אין" חיוב של נוטע ותולש מדאורייתא. ועיין בבית יוסף שהביא דברי הגהות אשרי, וכנראה נשמט בטעות דפוס מלת "אין", ולפיכך הוצרך להסביר בסימן שלו ג': "רצונו לומר התולש מעציץ נקוב המונח על גבי יתדות". ולפי הכתוב בהגהות אשרי דידן אין צורך לפירושו כי כוונתו כאמור לתולש בהגבהה.] וממשיך הגהות אשרי שם ואומר: "אם כן משמע אם הפסיקו לגמרי בעצים או בבגד, דפסיק יניקתו לגמרי, שייך בו נטיעה ותלישה מדאורייתא". [ושוב בבית יוסף כתוב במקום שייך - אין שייך, והוצרך בבה"ח שם לפרש שהניחו מערב שבת, ולפי לשון הגהות אשרי שלפנינו אין צורך לכל זה; ומה שכתב הניחו על גבי עצים הוי הפסק ועוקר ממש היינו לפי שיטת רש"י (גיטין דף ז), שעציץ מעץ שצריך שיהא נקוב שאם לא כן נקרא עציץ שאינו נקוב, לאפוקי סברת התוספות שם, שעציץ מעץ לא בעינן נקוב. לפי זה אם הגביה את העציץ הנקוב מהקרקע והניחו על גבי עץ לדעת רש"י חייב חטאת ולדעת התוספות פטור].

5. בביאור שיטת הרמב"ם

ולדעת הרמב"ם הנ"ל בהגבהה העציץ מהקרקע על גבי יתד ניתקת היניקה מהקרקע, אף על פי שיש שם רק אוויר, ואין אני רוצה עתה להכנס לסברא אם חולקים רש"י והרמב"ם במציאות או בדין, היינו האם לדעת הרמב"ם אם מגביהו על ידי יתדות נפסקת היניקה מהקרקע בכלל ולדעת רש"י כאמור "יונק מן הקרקע קצת", או שגם לדעת הרמב"ם יונק מן הקרקע קצת, אבל מאחר שמקודם היה יונק הרבה ועתה קצת זה תלישה וחייב עליה. רק מה שצריך עיון לי לעת עתה הוא האם לדעת הרמב"ם הגבהה כל שהיא מהקרקע חייב משום תולש, או צריך לפתוח טפח או שתי אצבעות כשפופרת הנוד, או לדעת רש"י אם הגביהו מן הקרקע מאה אמה על גבי יתד האם עדיין נקרא יונק קצת ויהיה פטור מהתורה. וצריך עיון.

ולפי האמור לעיל אפשר להסביר את סעיף ג מסימן שיב ואת סעיף ח מסימן שלו, שהרבה מפרשים מתקשים בהסברם. והוא בהקדים מחלוקת רש"י ותוספות בעניין עציץ מחרס או מעץ. לדעת רש"י חרס לא בעינן נקוב. משני טעמים: א. מפני שחרס הרי הוא מאדמה והוא כאילו נקוב (ועיין לביאור הלכה סימן שלו דיבור המתחיל מעציץ). ב. מפני שהוא מחלחל, ואילו לדברי התוספות בעץ שהוא מחלחל אין צורך בנקב, ואילו בחרס בעינן עציץ נקוב. (ועיין למה שכתב כף החיים סימן שלו סעיף קטן מח שלדעת השו"ע בשניהם בעינן נקוב.)

ועיין לשו"ע יורה דעה סימן רצו סעיף יב וסעיף יז, וכן בחושן משפט סימן רב סעיף י שכתב מרן סתם עציץ. וביתר הרחבה בחושן משפט סימן רב סעיף יב ששם מובאת לכאורה מחלוקת בין הבית יוסף לרמ"א, שלדעת הבית יוסף בשניהם, עץ וחרס, בעינן נקוב, ואילו הרמ"א מביא את המחלוקת שבין רש"י לתוספות, עיין שם.

לפי זה אפשר לומר שמרן בסימן שיב סעיף ג פסק כרש"י, ולפלא שלא חש לסברת הרמב"ם. ועל כן פסק שמותר לקנח בגוש שעלו בו עשבים. ולא חיישינן לדין תולש כסברת רש"י, מפני כבוד הבריות, ואיסור הניתוק רק מרבנן ועל כן הקילו (ועיין לפרישה שם). ולא פסק בשו"ע מה שכתב בבית יוסף לפרש דעת הרמב"ם שצורר שעלו בו עשבים איירי שהיה על גבי יתדות. ולפי האמור שמרן פסק כדעת רש"י אם כן כשמקנח בצרור עליו להיזהר שלא יניח את כף ידו מתחת לצרור שלא יהא הפסק בין הצרור לקרקע. ועיין בזה במגן אברהם שם סעיף קטן ג שכתב בפשטות שמרן סובר כרש"י ודלא כהרמב"ם. וכן פירש בשו"ע של ר"ז שם סעיף ו ובפרי מגדים.

ובסימן שלו סעיף ח פסק שוב כדעת רש"י בעניין תלישה על ידי הגבהה על יתד, שאיסורו רק מדרבנן. ולפיכך יש לאסור מדרבנן אפילו שאינו נקוב. ומאחר ובעניין תלישה יש חשש שיגיע לידי איסור דאורייתא על כן חשש לסברת התוספות ולרש"י, ופסק שיש להיזהר בין בשל עץ ובין בשל חרס, וכן החמיר ואסר גם בעציץ שאינו נקוב.

ואמנם אם היה הפסק ממש בין העציץ לקרקע, היינו זכוכית או בד או ניילון, היינו אוסרים לא מדין זהירות אלא מאיסור תורה ממש. ועיין לגאון שם בסימן שלו סעיף קטן י (ועיין לביאור הלכה בדיבור המתחיל אפילו).

ג. תלישה מעציץ בשבת

ובעניין התולש מעציץ בשבת - נקוב או שאינו נקוב - אם איסורו מהתורה, הגמרא בשבת דף צה אומרת: "התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור, ורבי שמעון פוטר בזה ובוזה". והסביר רש"י הטעם שנקוב חייב: "דהוי כמחובר, דיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בדופנו". ושם הגמרא מחלקת בין עניין טומאה וטהרה (שהנוגע למחובר אינו מטמא, מה שאין כן בתלוש), לבין זריעה ותלישה בשבת. וידוע שכל מקום שכתוב בהלכות שבת (פרט ליוצאים מן הכלל) פטור היינו מהתורה אבל אסור מדרבנן. ומה שכתב מרן בסימן שלו סעיף ז "אסור לתלוש אפילו מעציץ שאינו נקוב" היינו בזה יש איסור בלבד מדרבנן, אבל אם היה העציץ נקוב האיסור הוא מהתורה, עיין לכף החיים ולמשנה ברורה שם. ועיין שם למגן אברהם שאסור אפילו מעציץ שלא נקוב הגם שנמצא בעליה.

ד. ביכורים מעציץ

1. סוגיית הגמרא במנחות

הגמרא במסכת מנחות פד מביאה שלא מביאים ביכורים מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים מפני שאינם מן המובחר. והגמרא שם שאלה אם בכל זאת הביא מהם, האם הבאתו הבאה והתקדשו, ואמר עולא "אם הביא לא קידש". ועל זה הגמרא מקשה מהברייתא, שלמדה מהפסוק "ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה" (שמות פרק כג) - אין לי אלא בשדה, מניין לרבות שבגג ושבחורבה ושבספינה, ת"ל "ביכורי כל אשר בארצם" (במדבר פרק יח). ואם ממקומות כאלה אפשר להביא ביכורים כל שכן וקל וחומר מתמרים שבהרים שאפשר להביא, ואם הביא קדשו, וקשיא על עולא.

ובהמשך מביאה הגמרא מחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש: לדעת רבי יוחנן לא קידש ולדעת ריש לקיש קידש. והש"ס הקשה מברייתא לברייתא: במקום אחד כתוב שבגג, חורבה, עציץ וספינה מביא וקורא, ובברייתא אחרת כתוב מביא ולא קורא. והגמרא אומרת בשלמא לריש לקיש, שפירות שאינם חשובים קידש, אפשר לחלק ולומר גג אגג אין קושיא, בגג של מערה מביא וקורא, ובגג של בית לא. וכן בחורבה - אם עבד אותה מביא וקורא, אם לא עבד אותה לא. וכן בעציץ - אם העציץ נקוב מביא וקורא, ואם אינו נקוב לא. ובספינה - כאן של עץ וכאן של חרס. [לפי רש"י חרס לא צריך נקוב, ולכן מביא וקורא, ובעץ וספינה לא נקובה לא. ועיין בתוספות שם שחולקים כסברתם בגיטין דף ז הפך מרש"י, עץ לא בעינן נקוב מה

שאינן כן בספינה של חרס.] אך מה יתרוץ רבי יוחנן שסובר שבעינין פירות משובחים דווקא. ואומרת הגמרא שיש עוד ברייתא, וכמוה סובר רבי יוחנן, והיא שגג וחורבה מביא וקורא, עציץ וספינה אינו מביא כל עיקר. והסביר רש"י שם שלדעת רבי יוחנן שווים פירות שבעמקים לעציץ וספינה.

2. פסק הרמב"ם

והתוספות שם מקשים לדעת רבי יוחנן מדוע גג וחורבה עדיפים מפירות של עמקים או תמרים שבהרים, והשאירו בצריך עיון. ורש"י בכתב יד המובא שם הרגיש בקושיא זו, והסביר שגג איירי גג מערה, וחורבה איירי חורבה עבודה, וכלשונו גג המערה שדה מעליא, חורבה עבודה שדה מעליא מביא וקורא. עכ"ל.

והרמב"ם פרק ב מהלכות ביכורים הלכה ט כתב: "הגדל בעציץ, אף על פי שהוא נקוב, והגדל בספינה, אינו מביא ממנו כל עיקר שנאמר בארצם. אבל מביא מן הגדל בגג או החורבה".

ועל זה הקשה הראב"ד שם בהשגותיו שלדעתו הרמב"ם פוסק כדעת ריש לקיש, ומדוע אפוא לא הזכיר הרמב"ם שכאן איירי בגג מערה ובחורבה עבודה. ועוד, הרי לדעת ריש לקיש אם העציץ נקוב חייב, וכן בספינה של חרס לדעת רש"י חייב, ומדוע לא הזכיר זאת הרמב"ם. ותירצו הכסף משנה והרדב"ן שלעולם הרמב"ם פוסק כדעת רבי יוחנן, ומאחר והברייתא חילקה בין עציץ וספינה לבין גג וחורבה פוסק הרמב"ם כאותה ברייתא ואליא דרבי יוחנן.

אלא שתישאר קושיית התוספות: הרי הרמב"ם פוסק בפרק ב הלכה ג מהלכות ביכורים כדעת רבי יוחנן, שאם הביא מתמרים שבהרים לא קדש, ולפיכך גם גג וחורבה לא יקדש. ואפשר שדעת הרמב"ם כדעת פירוש רש"י שלפנינו במנחות, ולא כפירוש רש"י של כתב יד המודפס במקום. היינו, לדעת ריש לקיש מחלקים בין גג מערה לגג בית, ואילו לדעת רבי יוחנן גג כל שהוא, וכן חורבה, עדיף מתמרים שבהרים. ועיין לנחפה בכסף יורה דעה סימן לד.

בכל אופן נמצאנו למדים מדברי הרמב"ם אלו, שעציץ לעניין ביכורים אפילו נקוב לא מהני, ואפילו אם הביא ממנו לא קדש. אולם אין ללמוד מכאן על שאר הלכות עציץ נקוב, כי כאן יש לדעת הרמב"ם מיעוט מהתורה, שנאמר "בארצם", ועציץ אפילו נקוב וכן ספינה לא נקראת "ארצם". ואין קשר כלל לעניין יניקה מהארץ, ומה שכתבנו לעיל בדעת הרמב"ם שיניקת עציץ נקוב מהקרקע היא יניקה, ואם הגביה על גבי יתד נקרא תולש, זה לעניין תלישה ויניקה ולא לעניין שנקרא "ארץ".

ה. ערלה בעציץ

1. הנוטע בעציץ

דין זה של עציץ נקוב בביכורים שונה בתכלית השינוי מעציץ - נקוב או אינו נקוב - לעניין ערלה, שפסק הרמב"ם בהלכות מעשר שני פרק י הלכה ח והלכה ט: "הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, אף על פי שאינו כארץ לזרעים הרי הוא כארץ לאילנות, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה".

וכתבו שם הכסף משנה והרדב"ז שמקורו מירושלמי שהשורשים מפעפעים, ואין נפקא מינה אם זה חרס או עץ.

ולכאורה אין צורך לזה, מאחר שהירושלמי סובר שבערלה לא צריך "ארץ" ולא "שדה", אלא הנטיעה קובעת ולא מקום הנטיעה. ולפיכך מחייב הירושלמי עץ שנטוע בתוך בית בערלה, וזה ודאי לא שדה ולא ארץ, כי ערלה אינה כמעשר שפטור כי כתוב בו "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה". [ולעניין מעשר פסק הרמב"ם בהלכות תרומות פרק א הלכה כג והלכה כה שאם הספינה גוששת או שהעציץ נקוב חייב במעשר, והטעם שהוא יונק מן הקרקע נקרא היוצא השדה].

גם השו"ע (סימן רצד סעיף כו) פסק שעציץ אפילו לא נקוב נקרא גידול לעניין ערלה: "הנוטע בבית ועל הגג שמלאו עפר ונטע בו, והנוטע בספינה או בעציץ שאינו נקוב חייב". ומקורו מירושלמי, ואף על פי שיש נוסחאות אחרות בירושלמי, אגן אין לנו אלא פסק מרן שמקורו מהרא"ש בתשובותיו.

2. כרם הנטוע על גג

דברי הרא"ש הם בכלל ב סעיף ד. השאלה היתה על כרם הנטוע על גג הבניין, וזה תיאורו: הגג היה בנוי "מקורות גדולות ובנסרים מדובקים זה בזה, ואחר כך רצפו כלו ברובדים של אבן ומלאו עפר ונטע כרם". והשאלה היתה אם דינו כדין עציץ שאינו נקוב לעניין תרומה וערלה. ובטרם נביא את תשובת הרא"ש ראוי להביא את נוסח השאלה הנ"ל מכתב ידו של השואל עצמו, המובא בשו"ת הרשב"א החדשות חלק א כרך ב פרק סט עמוד תקפז.

השאלה שם היתה לפי התיאור הנ"ל: "כיון שבגג אין שום נקב שיהא בו כדי לצאת שורש קטן, הוי כעציץ שאינו נקוב ופטור מן הערלה כדרך שפטור מן התרומה ומן המעשרות וכדתנן בפרק ה דדמאי משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום וטעמא דמילתא משום דהוי כמפריש מן הפטור על החיוב".

ואחר כך הביא השואל את סברת רש"י, שבחרס לא בעינן נקוב, וסייע לרש"י ממסכת מנחות דף פד הנזכר לעיל, שספינה אספינה לא קשיא, כאן בספינה של חרס וכאן בספינה של עץ וכו' עיין שם, ואם כן בנידון דנן שיש תקרת עץ צפופה בלי נקב והיא מצופה ברובדים של אבן יהא ממש עציץ שאינו נקוב.

אחר כך הביא השואל מירושלמי פרק קמא דערלה שלא צריכים עציץ נקוב רק לזרעים אבל לאילן לא. וכן פסק הרמב"ם. על כן נראה שבנידון שלפנינו יהא חייב בערלה. והספק שלו הוא שמשמע מירושלמי הטעם שאין הכלי עומד בפני חווק השורשים, ולא משנה אם זה עץ או כלי חרס ולפי זה הספק היה בנידון דנן שהיה גג מנסרים מצופה אבן "הוי כעציץ של אבן שאינו נקוב".

ותשובת הרא"ש בכלל ב, וכן תשובת הרא"ש בתשובות הרשב"א הנ"ל בעמוד תקף פרק ע, הן אותה תשובה בשינוי קל. והיא, הרא"ש מחדש שעציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב המדובר בעציץ שהוא מטלטל, כמו עציץ ספינה. ובוה אני פוטר אותו אם אינו נקוב, כי אין דרך זריעה בכך "ולא חייבה תורה להפריש מעשר אלא תבואת זרעך כדרך שהעולם זורעים". וכשהוא נקוב אף על פי ששוב אין דרך זריעה בכך, מכל מקום "חשוב כמחובר לארץ, כי השורשים יונקים יתקיימו מלחלוחית הארץ, וקרינן ביה היוצא השדה, וגם דרך לזרוע כך". וכן לעניין שבת אם תלש מעציץ נקוב חייב, וכן לעניין טומאה והכשר אם נקוב הוי מחובר ואם אינו נקוב כתלוש, משום דכתיב גבי טומאה על כל זרע זרוע אשר יזרע "כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה. ואין דרך לזרוע בעציץ שאינו נקוב".

ויש חילוק בין עציץ המטלטל לנידון דנן בשאלה, כי דבר קבוע עדיף טפי מעציץ נקוב. ואפילו לרבי שמעון, דמדמי עציץ נקוב כתלוש לכל דבר (שבת דף צה) לכד מלעניין טומאה "הכא מודה דהוי כמחובר לכל מילי, כיון שהוא מחובר וקבוע ויונק מן הארץ והאוויר שתחת הגג לא מחשיב ליה כתלוש". ולדעתו דרך העולם הוא לזרוע על גג, והביא ראיה מפרק הבית והעלייה בעניין בית הבד.

בין יתר הראיות שהוא מביא מזכיר את הגמרא במנחות דף פד בסתירה בין שתי הברייתות בעניין עציץ, ספינה, גג וחורבה. שם מתרצת הגמרא לפי רבי יוחנן שעציץ וספינה הוי דומה לפירות שבעמקים, ואילו מגג וחורבה לדעת רבי יוחנן מביא וקידש, שזה עדיף מעציץ וכן עדיף מפירות שבעמק ותמרים שבהר. אם כן משמע שלדעת רבי יוחנן אם זרע על גג הבית חייב בביכורים, וטעמו כי הוא מחובר, ומה שהגמרא חלקה בין גג של בית לגג של מערה זה רק אליבא דריש לקיש, עיין שם (ועיין לעיל מה שהבאנו בסוגיא זו).

נמצאנו למדים מתשובות הרא"ש שאין דין ערלה בעציץ שאינו נקוב. כי השאלה נשאלה לעניין תרומות ומעשרות וכן לערלה, והשיב שגג הוי כמו קרקע מאחר והוא מחובר ולא מטלטל, ומשמע שאם היה עציץ שאינו נקוב והוא אינו מחובר ונטע בו אין בו דין ערלה.

ואין צורך לדייק בדבריו, כי הוא כתב מפורש בהלכות ערלה, ומובא בטור ובבית יוסף בסוף סימן רצד, שלדעתו פירוש הירושלמי בערלה לחייב בעציץ של חרס, וכסברת רש"י שחרס לא בעינן נקוב. וכלשונו "מפרש בירושלמי שאין כלי חרס עומד בפני שרשים שהם מפעפעים דרך החרס ויונקים מן הקרקע אבל של עץ בעי נקיבה".

ועיין לנטע הלולים בהערות ורע גד אות מ ובשערי צבי שם אות ק מה שהביא מהבית יוסף, שמשמע מתוך תשובת הרא"ש שבעציץ שאינו נקוב אין דין ערלה. ושאלו למה צריך לדקדק מתוך תשובותיו הרי בפסקיו, וכן מובא בטור, מפורש שאין ערלה בעציץ שאינו נקוב, ועיין שם מה שתמצאו.

3. טעם חיוב ערלה בעציץ

כאמור דעת הרמב"ם אינו כן, וכן כתב בית יוסף שם ופסק בשולחן ערוך, שאפילו בעציץ שאינו נקוב, ולא משנה אם זה חרס או עץ או אפילו מתכת, חייב בערלה. כי לדעת הרמב"ם אליבא דירושלמי דין ערלה שונה משאר דיני זרעים. ולא משמע כן מדברי הרדב"ז שהזכיר הטעם מפני שהשרשים מפעפעים.

ומדברי הגר"א משמע שהרא"ש בתשובות חולק על הרמב"ם בדבר נוסף, שלדעת הרא"ש אין נפקא מינה אם יש אוויר מתחת לגג או לא, ולדעתו בצל שהשריש בעליה פטור ואילו נפלה עליו מפולת והשריש מאחר והוא על גבי קרקע חייב. עיין לכרם ציון בדברי הרב פרנק.

והגם שיש מסבירים אחרת את דברי הרמב"ם כבר הסביר את הדבר הר"ש והגר"א על דברי הירושלמי בערלה פרק א: רבי יצחק בן חקולה בשם חזקיה הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, רבי יוסי אומר מפני שהשרשים מפעפעין אותו. רבי יונה מפיק לישניה כלי חרס עומד בפני שרשים. רבי יונה בעי נטע בו דלעת, מאחר שהוא נקוב אצל האילן כנקוב הוא אצל זרעים. עכ"ל הירושלמי. ומפרש הר"ש פרק ב דחלה, וז"ל, פירוש מפעפעין כמו שאני חלב דמפעפע (חולין דף צז), שחוזק יניקת האילן מפעפעת ועוברת, ומה שאמר רבי יונה מפיק לישניה. פירוש אומרה בלשון אחרת בתמיה, וכי יש כוח בכלי חרס לעמוד בפני שרשי האילן, עכ"ל. והבינו מדבריו שהוא מסביר את דברי רבי יוסי מלשון פעפוע, ולא מפני שהשרשים מבקעים את החרס או העציץ והשרש יצא משם וכך יהפך לעציץ נקוב, אלא הוא

מסביר שכוח שורש האילן יונק מעבר לעציץ אם זה חרס ואם זה עץ. וכן יכול להיות גם מתכת (עיי'ן הר צבי לערלה עמוד טז). וכן משמע לשון הגר"א המובא שם, אבל מדברי הרדב"ז משמע שדין חרס ועץ שווים, היינו מדין שסופו להיבקע, ואילו מתכת דינו לכאורה יהא שונה.

ובעניין אילן הנטוע בבית פסק הרמב"ם פרק א מהלכות מעשרות הלכה י שלא חייב מהתורה במעשר אלא מדרבנן (ועיי'ן לכסף משנה ולהרדב"ז שם בעניין השגת הראב"ד) והוא מירושלמי פרק קמא דערלה שעוד נזכירו לקמן.

ו. דינים שונים בגידולי עציץ שאינו נקוב

1. הפרשת תרומות ומעשרות

כתוב במסכת דמאי פרק ה משנה י: "עציץ נקוב הרי הוא כארץ, תרם מהארץ על עציץ נקוב, מעציץ נקוב על הארץ - תרומתו תרומה. משאינו נקוב על הנקוב - תרומה ויחזור ויתרום. מן הנקוב על שאינו נקוב - תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות". ופירש שם הרמב"ם שעציץ נקוב הוא נחשב כארץ ממש וכמו שצומח מן הארץ וחייב תרומות ומעשרות מהתורה. ועציץ שאינו נקוב חייב בתרומות ומעשרות מדרבנן. (ועיי'ן לרמב"ם הלכות תרומה פרק ה הלכות יד, טו, טז.)

ועיי'ן לרבי עקיבא איגר שם בעניין המפריש פעם נוספת אם יפריש ממקום אחר או מיניה וביה. ועיי'ן לגרסת הש"ס ביבמות דף פט עמוד א ולתוספות שם דיבור המתחיל ממקום אחר ולתוספות ישנים שם, ולקידושין מו ולרש"י שם.

2. ברכת המוציא וברכת המזון

וכן הגמרא במסכת ברכות מז עמוד ב אומרת, שלחם מחיטה שצמחה בעציץ שאינו נקוב חייבים להפריש ממנו תרומות ומעשרות, ומשמע שאם הפריש מברך עליו המוציא וברכת המזון. ועיי'ן לחיי אדם כלל נא אות יז ומגן אברהם סימן קסח סעיף קטן טז. ועיי'ן לשדי חמד כללים מערכת כ אות ק שהביא את פתה"ד והאריך בדברי הירושלמי כלאיים פרק ז הלכה ז ששם מסתפק רבי יוסי אם מברך המוציא, ומשמע שברכת המזון כן מברך מברכות הנזכר, ומסקנת השדי חמד שמברך המוציא.

3. ארבעת המינים

ועיי'ן לשדי חמד מערכת ד' מינים סימן ג סעיף ד"ה מה שהביא מחיי אדם כלל קנא ומפתח הדביר חלק ב סימן רג ומערוך לנר סימן תרמט סעיף קטן י וסימן תרנא

סעיף קטן ל אם יוצאים ידי חובה בארבעה מינים שגדלו בעציץ שאינו נקוב. שמשמע מדברי המשנה למלך בין בעץ בין בחרס באילן הוי כנקוב ויוצאים ידי חובה, ולפי מה שאנו רוצים להסביר שנקוב ממש זה מהתורה, ולא נקוב מדרבנן לעניין מעשרות וכן לעניין ערלה, אם כן לעניין אתרוג שהוא מהתורה לא מהני או שיש לחלק בין ערלה לדין ד' המינים.

4. דברי התוספות רי"ד

ועיין לתוספות רי"ד סוף מסכת מעשרות שהביא את הבעיא בירושלמי כלאיים פרק ז אם מברכים המוציא על לחם שנעשה מחטים שנורעו בעציץ, ואפילו שהעציץ נקוב. והוסיף "לפי זה עציץ נקוב אינו ארץ, ולפיכך הספק אם יכול לומר המוציא לחם מן הארץ. ואל תשיבני הא בערלה כתיב ארץ ואף על פי כן חייב בעציץ נקוב. (כנראה שהוא סובר כדעת הרא"ש ולא כרמב"ם ושו"ע.) וזה אינו, דלא שייך ארץ מיעוט רק כמו גבי חלה דכתיב ביה "והיה באכלכם מלחם הארץ" וכן בשביעית דכתיב "ושבתה הארץ" וגורת הכתוב הוא מתיבת הארץ למעט עציץ נקוב, ולא על ביאת הארץ. מה שאין כן בערלה, דלא כתיב ביה חיובא דארץ אלא כי תבואו אל הארץ ונטעתם, האי הארץ קאי על ביאת הארץ. והא דהנוטע בתוך הבית לאו דהארץ מרבי בית, זה אינו דלא כתיב ביה שדה למעט ודוק". עכ"ד.

הרי לסברת תוספות הרי"ד, שממנו רוצה ללמוד הרידב"ז שבשביעית תוך בית חייב, הוא סבירא ליה שבעציץ נקוב אינו חייב מהתורה ורק מדרבנן חייב, ודיינו שיחמיר בעציץ נקוב ולא בשאינו נקוב.

ז. שמיטה בתוך בית ובעציץ

מצאנו שיש חילוק בעניין עציץ נקוב שלא בכל מקום נחשב לקרקע ממש. וכך בעניין עציץ שאינו נקוב לא בכל מקום לא נקרא נטוע. ולפיכך מה הדין לעניין שביעית.

1. שמיטה בתוך בית

ראשית יש להביא את דברי הירושלמי בעניין אם נטיעה בתוך בית הוי נטיעה. הירושלמי אחרי שהביא את דין אילן שנטע אותו בעציץ שאינו נקוב הביא את דברי רבי יוחנן משם רבי ינאי: "אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות, דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, ובשביעית צריכה דכתיב ושביתה הארץ שבת לה' וכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור". עכ"ל הירושלמי.

ופירש הפני משה שם שלעניין ערלה לא כתוב שדה אלא ארץ, "ונטעתם - בכל מקום אשר יהיה נטוע בארץ". אבל לעניין מעשרות פטור דכתיב ביה "היוצא השדה", ולא היוצא בתוך הבית. ובעניין שביעית יש ספק, כי פסוק אחד אומר ושבתה הארץ "משמע בכל מקום שהיא בארץ נוהג בו שביעית", ופסוק אחד אומר שדך לא תזרע, "דמשמע דווקא אם הוא בשדך ולא בתוך הבית". ומסיים הפני משה שם: "ומסתברא דספיקא לחומרא".

ועיין שם במראה פנים מדוע דין זה נשמט ברמב"ם בהלכות שביעית, שבהלכות מעשר שני פרק י הלכה ט פסק בעניין ערלה שהנטוע בבית חייב, ובהלכות מעשר פרק א הלכה י פסק שאילן בתוך בית מהתורה הוא פטור. ואילו בהלכות שביעית לא כתב דין זה כלל.

ועיין לפאת השולחן פרק כ סעיף כד וז"ל: "אילן שנטעו בתוך הבית הרי זה ספק אם נוהג בו כל דיני שביעית". ובבית ישראל הוסיף שמאחר ולדעת האחרונים בזמן הזה שביעית דרבנן, לפיכך בדין נטיעה בתוך בית לירושלמי מאחר וזה ספק דרבנן "לפי זה האיבעיא לקולא".

ולכאורה מדוע לא נאמר כפסק הרמב"ם במעשרות שאילן אין בו דין מעשר, אבל מדרבנן יש. ושם הרי פשיטא שאילן פטור ממעשרות, אם כן כל שכן בשביעית שיש ספק אם חייב כל שכן שנחייב אותו מדרבנן. ועיין לחזון איש שביעית סימן כב, ולכרם ציון באורך ולמנחת שלמה באורך. ובכרם ציון פרק ב אות ג נוטה להחמיר כסברת הרידב"ז שם שהביא מתוספות רי"ד סוף מעשרות.

2. שמיטה בעציץ

ולעניין עציץ - נקוב ושאינו נקוב - בשמיטה, לכאורה מאחר וכתוב בתורה "ושבתה הארץ" וכתוב "שדך לא תזרע", אפשר שעציץ נקוב אמנם נקרא "ארץ" אבל לא "שדך" ואז נחזור לספק ונקל בזמן הזה, וכל שכן שנקל בעציץ שהוא לא נקוב.

אולם בירושלמי פרק ד הלכה ד: אין בודקים את הזרעים באדמה בעציץ, אבל בודקים בגללים בעציץ. ופירש הפני משה שם שרגילים לזרוע בעציץ עם עפר ולא רגילים לזרוע בעציץ עם גללים, וכן פסק הרמב"ם פרק א מהלכות שביעית הלכה ו. והשאלה באיזה עציץ אסרו, האם בנקוב או אפילו שאינו נקוב. מפירוש הרידב"ז שם, שאמר שהנידון הוא עפר בעציץ וגללים מפוזרים על הקרקע, וצריכים תרתי, גללים ובתוך עציץ, והוסיף "ומסתברא אפילו בעציץ נקוב דלא תחמירו כל כך", עולה שמתר בעציץ נקוב שיש בו גללים, אף על פי שלמעשה הוא יונק מהאדמה, הואיל

וכל זה חומרא, ולכן לא התמירו כל כך. ומזה נלמד שמה שאסור באדמה בעציץ היינו רק בנקוב. (ועיין לספר השמיטה עמוד צו שסלקא דעתיה בהתחלה כי עציץ נקוב אין בו איסור שביעית מהתורה. וכן עיין במנחת שלמה ובהר צבי.) ויתכן שנגזור שאינו נקוב אטו נקוב, למרות שלא בכל מקום גזרו חז"ל.

לדעת הרא"ש אם נטע אילן באינו נקוב אין בו דין ערלה, הגם שלדעת הרמב"ם ומרן בסימן רצד אין חילוק. וכן משמע מדברי המאור בראש השנה בעניין עציץ שאינו נקוב לחומרא. אולם בנחפה בכסף יורה דעה סימן ה כתב על השאלה שלוקחים ענף אחד בשורש החבצלת, ומניחים אותו בתוך צנצנת של זכוכית מלאה מים וכמעט עפר, והשאלה היתה אם מותר לעשות כן בשמיטה מאחר והצנצנת אינה נקובה ויש בה מעט עפר. בתחילה הביא את הגמרא בבבא מציעא דף כב בעניין זרעים של אחד ועציץ של אחד, כיצד מקנים זה לזה במשיכה בחזקה וכו', ועיין שם באורך. והמסקנא שם שעציץ יש לו דין מטלטל ונקנה גם במשיכה אגב זרעים שהם קרקע. וכל זה איירי בנקוב, אולם אם העציץ אינו נקוב גם לזרעים יש דין מטלטלים. ולפי זה רצה ללמוד לעניין שביעית מאחר ואינו נקוב ודינו כמטלטל, אם כן מותר לזרוע בו בשביעית, שהרי אין לו דין קרקע. אולם אחר כך דחה הוכחה זאת, מתוך כך שלעניין תרומות ומעשרות עציץ שאינו נקוב חייב מדרבנן, והטעם "דאסרו רבנן בעציץ שאינו נקוב גזרה אטו עציץ נקוב דחייב מדאורייתא, משום דהוי מחובר לקרקע, ואי שרינן להו באינו נקוב אתו למשרי נמי בנקוב, דהאי עציץ והאי עציץ, לכן גזרו רבנן". ולפי זה נגזור גם בשביעית אינו נקוב אטו נקוב, ואפילו בזמן הזה שהוא מדרבנן גוזרים ולא אומרים גזרה לגזרה.

ואחר כך רצה להביא ראייה ממה שכתב הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ו בשם הירושלמי שאין בודקים בעציץ מלא עפר, ומוכרחים לומר שמדובר בעציץ שאינו נקוב. שאם תאמר בעציץ נקוב אסור ושאינו נקוב מותר, אם כן במלא גללים אפילו נקוב מותר, וזה אינו שאם הוא נקוב הוי כמו אדמה ממש, וכיצד הגללים יתירו אותו. אלא ודאי שהירושלמי אוסר אפילו בשאינו נקוב, ומה שמותר עם גללים מדובר בשאינו נקוב. (ועיין לעיל מה שהבאנו משם הרדב"ו.)

והביא מבכורים שמשמע משם שאפילו בעציץ נקוב, שמהדין הוא כמו הארץ (ועיין בדמאי פרק ה המובא לעיל), אינו מביא מפני שכתוב "בארצכם". אף על פי כן ביכורים שאני, ואם כן אין ללמוד מביכורים לעניין שביעית, שהרי לעניין מעשרות הדין שונה, והוא הדין לעניין ערלה לדעת הרמב"ם והשו"ע (לאפוקי מסברת הרא"ש, כמבואר לעיל) ומאחר ויש בעציץ הזכוכית עפר אפילו שהוא מועט ואינו נקוב אסור מדרבנן. ואם אין בו עפר אלא מים מותר, וכן כתב הרמב"ם ששורים את הזרעים

בשביעית, ואחר כך כתב שבשבת אין הדין כן, שאם שרה זרעים חייב משום זורע. וכתב שבביעית אינה דומה לשבת, כי אין איסור מהתורה בשביעית לשרות זרעים, רק מדרבנן, דוה אינו באותם ד' מלאכות האסורות. ובמקום פסידא שלא יוכל לזרוע בשנה השמינית התירו לו. והטעם הנוסף הוא שמלאכת קרקע אסרה תורה ולא מלאכה שבתוך כלי והיא על ידי מים ולא עפר. ולבסוף כתב: "כלל העולה לנידון דגן דבהא סלקינן ובהא נחתינן כי אסור לנטוע זאת החבצלת בצנצנת הזאת בשנת השביעית והוי ליה כזורע בקרקע ואין להקל. כן גראה לעניות דעתי להלכה ולא למעשה עד שיסכימו הרבנים המובהקים המאירים לארץ ולדרים".

אם כן משמע לדעתו מכל שכן שאסור לזרוע בעציץ מלא עפר והוא אינו נקוב, ומה זכוכית מלאה מים והיא אינה נקובה ומעט עפר יש בה, נטה לאסור כל שכן עציץ. והגם שבסוף הוא כתב להלכה ולא למעשה, למיחש מיהא בעי. ועיין מעשה רוקח שגם הוא הבין כמו שהבנו בדברי הרדב"ז, שאיירי בין בעציץ נקוב ובין בעציץ שאינו נקוב, כלומר במלא גללים אפילו נקוב מותר, והטעם מאחר וכל העבודה אינה בקרקע ממש אלא שהוא יונק, ויניקה יתכן והיא מותרת, וגזרו על יניקה של עפר בעציץ נקוב אטו עפר רגיל, ולא גזרו בגללים של עציץ ואפילו בנקוב.

3. עציצים בחממות

מסקנא דמילתא העולה מכל המקובץ. הזכרנו לעיל את סברת פאת השולחן להתיר בשביעית בזמן הזה תוך בית, והאחרונים לא כולם הסכימו אתו. והבאנו לעיל את המחלוקת בעניין עציץ שאינו נקוב המלא עפר. אם ניקח את שני הדינים הללו, היינו יהא עציץ לא נקוב תוך חממה, היינו גג ודפנות, עיין לספר השמיטה עמוד טז סעיף ה שמתיר בזה. עיין חזון איש שביעית סימן כב אות א וכן סימן כו אות ד. כל מה שלא מוזכר בגמרא מפורש אפשר לסמוך להקל. ועיין לכרם ציון עמוד יד"טו שנוטה להקל, ועיין שם לגאון צבי ולגדולי ציון. ועיין לכרם ציון בהר צבי סימן יא, יד. ועיין מנחת שלמה סימן מ עמוד ריב וסימן מא. וידוע שחזון איש פסק לחקלאים בעציץ לא נקוב הלכה למעשה להתיר.

כיום הכינו בגוש קטיף תשתית לזריעה בשמיטה בעציץ שאינו נקוב. ראינו את המקום והצענו להם שיוסיפו ויפרשו על הקרקע בד ניילון כדי שלא נחוש לענפי הירק אם יצא חוץ לעציץ, והצענו שיעשו שני בדי ניילון על הקרקע, ועליהם יונח העציץ הלא נקוב, וממעל חממה כך שנצא ידי הכל. שמעתי שרבנים גדולים מסכימים באופן עקרוני לזה ורוצים ליתר חומרא למכור את העציץ הלא נקוב לנוכרי.

כמו כן החלו להתכונן בצפון הארץ לעשות חממות ועציץ שאינו נקוב כנ"ל. הערתי לכמה חקלאים פרטיים שחשבו לעשות מצע על הקרקע ועל זה לזרוע, מטעם שהמצע הוא כעציץ שאינו נקוב, והסברתי להם כי לדעת הרא"ש כל עציץ שאינו מטלטל לא הוי עציץ ולפיכך עליהם לזרוע בתוך עציץ שאינו נקוב והוא מטלטל.

ח. דיני עציץ שבבית או בגינה בשמיטה

ואגב נזכור עוד כמה דינים בעניין עציץ נקוב ושאינו נקוב שבבית.

כיום יש לאנשים שני סוגי עציצים: עציץ הגתלה על אדן החלון ומתחתיו ואפילו מכמה קומות קרקע. יש בהם נקובים ויש בהם שאינם נקובים, בשניהם מותר להשקות רק כדי חיותם, ואין לזרוע בהם בשמיטה, וכן יש להיזהר שאם מסירים אותם ומכניסים אותם לבית אין להחזירם מדין נטוע. ועציצים הנמצאים בבית ואפילו בקומה עליונה יש לחשוש לדעת הרא"ש, ואם הם נקובים אין להרים אותם בשמיטה ממקום למקום ובפרט שאין להוציאם מחוץ לבית או למרפסת פתוחה ולהחזירם, או להגביה אותם על גבי מתכת ואחר כך להחזיר לקרקעות הבית.

כן יש להיזהר אם עוברים דירה, יש לעטוף את העציץ בנייר כסף בקרקעיתו וכן לעטוף את הענפים.

בגינה - אם יש עציץ בין נקוב ובין אינו נקוב מותר להסירו או להגביהו ואסור להחזירו.

ט. גידולי נוכרים

ובסיום יש להוסיף, שיש כיום הנוהגים להחמיר וקונים את הפירות והירקות מאינם יהודים ומפקחים עליהם, מכיוון שאין להם נאמנות לכשרות, ומי ערב לכך שאינם מעלימים מהם. ואף על פי שאפשר לפקח על זה, אולם צריך עינא פקיא ממש. וכיום במצב הבטחוני הדבר קשה במיוחד. ובר מין דין, כבר כתבתי פעמים רבות לחוש לסכרא שאדמת ישראל גזולה בידם, ואין גול לקרקע והפירות הם מאדמת ישראל והאדמה אינה משובחת.

ויש שמסתמכים על גבולות הארץ וסוברים שמה שלא נכבש על ידי עולי בבל יש לו דין אחר, וזה אינו. כי לדעת הרמב"ם אין בו דין ספיחים, אבל אסור ליהודי לזרוע במקומות הללו. ועוד, ידוע שאין אנו יודעים לציין את הגבולות.

ויש שסומכים על סברת הר"ש שמה שנזרע לפני ראש השנה מותר בשביעית.

ולדעתנו זריעה בעציץ שאינו נקוב ובחממה עדיף: על כל הנ"ל, והוא מהודר
מהם.

ויהי רצון שנכה לשמור שמיטות ויובלים כדינם בביאת הגואל ובבניין אריאל
וישראל מקובצים בארץ.